

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-70-3>
УДК 338.43. 339.1:633.1(477)

Казьмір В.А.

директор відокремленого структурного підрозділу,
Могилів-Подільський технолого-економічний фаховий коледж
Вінницького національного аграрного університету

Kazmyr Valentyna

Mohyliv-Podilskyi College of Technology and Economics
Vinnytsia National Agrarian University

СЦЕНАРІЇ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА

GRAIN MARKET STRATEGIC DEVELOPMENT SCENARIOS

У статті з'ясовано роль та важливість стратегічного розвитку ринку зерна, визначено його проблемні задачі й орієнтири, обґрунтовано доцільність використання сценарного підходу та розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна, опрацьовано етапи їх розроблення й алгоритм оцінювання, окреслено переваги наданих пропозицій. Найважливішими перевагами запропонованого підходу вважаємо наочність і конкретність розробленого пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна та отриманих контекстів. Реалізація розроблених пропозицій щодо розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна забезпечить прогнозованість, стабільність функціонування ринку зерна та його дієве регулювання ринковими методами, продовольчу безпеку й підвищення експортної конкурентоспроможності за різних викликів та кон'юнктури світового ринку, нарощування стійких конкурентоспроможних позицій.

Ключові слова: ринок зерна, стратегічний розвиток ринку зерна, сценарний підхід, сценарії стратегічного розвитку ринку зерна, стратегічні орієнтири.

В статті wyjaśniono rolę i wagę strategicznego rozwoju rynku зерна, określono jego problematyczne zadania i orientyry, uzasadniono celowość wykorzystania scenariuszowego podejścia i opracowania pakietu scenariuszy strategicznego rozwoju rynku зерна, opracowano etapy ich opracowania i algorytm oceny, określono zalety przedstawionych propozycji. Najważniejszymi zaletami proponowanego podejścia uważamy przejrzystość i konkretność opracowanego pakietu scenariuszy strategicznego rozwoju rynku зерна i otrzymanych kontekstów. Realizacja opracowanych propozycji w sprawie opracowania pakietu scenariuszy strategicznego rozwoju rynku зерна zapewni przewidywalność, stabilność funkcjonowania rynku зерна i jego skuteczne regulowanie rynkowymi metodami, bezpieczeństwo żywnościowe i zwiększenie konkurencyjności eksportowej w różnych wyzwaniach i koniunkturze światowego rynku, zwiększenie odporności konkurencyjnych pozycji.

Ключевые слова: рынок зерна, стратегическое развитие рынка зерна, сценарный подход, сценарии стратегического развития рынка зерна, стратегические ориентиры.

The article clarifies the role and importance of strategic development of the grain market, identifies its problems and guidelines, substantiates the feasibility of using a scenario approach and development of a package of scenarios of strategic development of the grain market, stages of their development and evaluation algorithm, outlines the benefits. Developing a package of scenarios for the strategic development of the grain market is a complex multifaceted process. The purpose of the package of scenarios of strategic development of the grain market is to determine the various trajectories aimed at achieving the selected strategic guidelines. Variable scenarios of strategic development of the grain market can be developed at the level of individual projects, road maps, capsule models of business processes, etc. We believe that in developing a package of scenarios for strategic development of the grain market to take into account the deepening globalization processes, increased threats, expanding functional impacts, the presence of difficult structured interactions and interests of all market participants, should take advantage of cognitive technologies, threats, destructive influences and unjustified risks. Scenarios for the strategic development of the grain market should be based on qualitative judgments of various experts, formalized quantitative indicators, variable forecasting, and mathematical modeling. The most important advantages of the proposed approach are the clarity and specificity of the developed package of scenarios of strategic development of the grain market and the resulting contexts. Assess the effectiveness of the use of a scenario approach to develop a package of scenarios for the strategic development of the grain market, it is advisable on the basis of a rating system on the following main characteristics: focus on the desired future; accuracy and usefulness; objectivity; resource saving, timeliness, optimization of interaction of market participants. Implementation of the developed proposals for the development of a package of scenarios for the strategic development of the grain market will ensure predictability, stability of the grain market and its effective regulation by market methods, ensure food security and increase export competitiveness in various challenges and world market conditions.

Key words: grain market, strategic development of grain market, scenario approach, scenarios of strategic development of grain market, strategic landmarks.

Постановка проблеми. Необхідність зростання обсягів виробництва зерна, підвищення рівня рентабельності зерновиробництва та його експортного потенціалу, удосконалення функціонування зернового ринку, нарощування стійких конкурентоспроможних позицій та підвищення результативності підприємств усього зернового комплексу України, посилення його ролі щодо забезпечення продовольчої безпеки, формування дієвих міжгалузевих взаємовідносин та інфраструктурних ланцюгів пояснюють постановку та необхідність розв'язання важливої наукової задачі, що полягає в доцільності наукового обґрунтування стратегічного розвитку ринку зерна з використанням сценарного підходу. Саме тому цінними й актуальними є дослідження, спрямовані на з'ясування ролі та важливості стратегічного розвитку ринку зерна, визначення його проблемних задач та орієнтирів, обґрунтування доцільності використання сценарного підходу та розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна, опрацювання етапів їх розроблення та алгоритму оцінювання. Розроблення науково-методичних рекомендацій щодо формування пакета альтернативних сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна, здійснення прогнозування стануть основою успіху та поліпшення конкурентних позицій України на зерновому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні напрацювання щодо розроблення проблем, напрямів, варіативного моделювання й прогнозування стратегічного розвитку вітчизняного ринку зерна знаходимо у наукових публікаціях таких відомих визначних учених, як Н. Амірова [1], М. Лобас [2], М. Малік [5], Т. Осташко [3], Н. Правдюк [4], П. Саблук [5], О. Саковська [6], М. Сікало [7], О. Шпикуляк [8]. Високо оцінюючи вагомість їх наукових рекомендацій, відзначаємо, що низка проблемних питань щодо обґрунтування доцільності використання сценарного підходу та розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна, опрацювання етапів їх розроблення й алгоритму оцінювання залишилась осторонь їх уваги й потребує ретельних досліджень.

Мета статті полягає у з'ясуванні ролі та важливості стратегічного розвитку ринку зерна, визначенні його проблемних задач та орієнтирів, обґрунтуванні доцільності використання сценарного підходу та розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна, опрацюванні етапів їх розроблення й алгоритму оцінювання, окресленні переваг наданих пропозицій.

Виклад основного матеріалу. Ключовим стратегічним завданням функціонування й розвитку зернового ринку є нарощування виробництва зернових культур та їх резервів задля надійного безперебійного забезпечення внутрішнього продовольчого й кормового споживання зерна та зростання його експортних поставок [2; 3; 5]. Для вирішення цього завдання необхідно стратегічне вирішення таких проблем: невизначеність функцій держави та її інституцій на ринку зерна; відсутність дієвої державної підтримки зернової галузі;

недоступність кредитів для ведення зернового бізнесу; непередбачуваність валютних коливань; необхідність цінового регулювання ринковими методами; дисбаланс між обсягами внутрішнього споживання та експортом зерна; відсутність регулювання попиту та пропозиції зерна на основі перерозподілу його товарних потоків; несумлінна конкуренція з боку експортерів зерна; слабкість ролі державного агента на внутрішньому ринку; відсутність адекватних наявній економічній ситуації стратегічних шляхів розвитку зернового ринку; неефективність поєднання ринкової саморегуляції з інструментами державного регулювання.

Для розв'язання означених проблемних задач доцільно окреслити стратегічні орієнтири розвитку ринку зерна [1; 2; 6; 7]. Отже, ними є забезпечення продовольчої безпеки країни; формування сприятливого нормативно-правового поля; модернізація організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна; контроль якості зерна незалежними лабораторіями; захист економічної конкуренції на ринку зерна; розроблення та впровадження ощадних технологій виробництва й переробки зерна; забезпечення прозорості зернового ринку; створення системи моніторингу та прогнозування ринку; надання бюджетної, кредитної, лізингової, інвестиційної, інфраструктурної підтримки розвитку конкурентоспроможного зернового виробництва; посилення впливу державного агента на внутрішньому зерновому ринку; посилення контролю за тарифами приватних елеваторів; впровадження вертикально-інтегрованих та мережевих утворень на зерновому ринку (холдинги, кооперативи, кластери, стратегічні альянси); нарощування експортного зернового потенціалу з доданою вартістю; захист вітчизняних зерновиробників від інтервенції імпортерів зерна; пошук перспективних зовнішніх ринків та розширення міжнародного співробітництва; підвищення технічного оснащення усіх учасників зернового комплексу; диверсифікація напрямів використання зерна (зокрема, нарощення виробництва біоетанолу); оптимізація структури збутових каналів та логістичних ланцюгів зернового ринку; підвищення рівня науково-технічного, інноваційного та інформаційного забезпечення ринку зерна; підтримка ф'ючерсної торгівлі товарними деривативами; гармонізація системи зв'язків усіх учасників ринку.

Досягнення визначених стратегічних орієнтирів доцільно здійснювати з використанням варіативного моделювання сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна на таких принципових позиціях: системний підхід до розв'язання проблемних задач; гармонізація державних, регіональних, галузевих та приватних економічних інтересів; оптимальне поєднання державного й ринкового регулювання та свободи підприємництва; економічна обґрунтованість стратегічних рішень.

Фактично для успішного стратегічного функціонування ринку зерна необхідно виконання трьох умов, таких як зростання, розвиток та капіталізація, тобто з використанням меншого обсягу ресурсів слід сфор-

мувати бізнес-екосистему, а саме створити більшу цінність для всіх учасників ринку зерна на тривалу стратегічну перспективу. Варіативне моделювання дає змогу сформулювати сценарії таких стратегічних перспектив для ринку зерна.

Розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна – це складний багатогранний процес. Метою застосування пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна є визначення різноманітних траєкторій, спрямованих на досягнення вибраних стратегічних орієнтирів.

В ідеалі будь-який стратегічний орієнтир має бути досяжним за реалізації кожного сценарію. Водночас необхідно оцінювати ризики, що супроводжують реалізацію сценарію, та відокремлювати ті стратегічні орієнтири, які достатньо прийнятні щодо їх формалізації та включення до варіативних моделей. Наступним кроком має бути виявлення характерних критеріїв та індикаторів, що допоможуть здійснити ранжування та оцінювання сценаріїв щодо їх наближення до реальності. Характерні критерії та індикатори будуть сигналізувати щодо ефективності конкретних сценаріїв та формування комфортного бізнесового клімату для всіх учасників розвитку ринку зерна.

Варіативні сценарії стратегічного розвитку ринку зерна можна розробляти на рівні окремих проєктів, дорожніх карт, капсульних моделей бізнесових процесів тощо.

Різноманіття орієнтирів під час розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна зумовлює їх зведення до двох таких основних модулів:

- прогнозування різнопланових і різномасштабних процесів стратегічного розвитку ринку зерна та детальне окреслення можливих змін умов і стану;
- прогнозування та розроблення системи заходів, спрямованих на досягнення вибраних стратегічних орієнтирів та бажаних результатів.

У першому випадку розробленому пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна притаманний пошуковий (дослідницький) характер, у другому – ціннісний (програмно-цільовий). Дослідницький пакет сценаріїв окреслює, з огляду на наявні реалії, стан ринку зерна й домінуючі тренди його трансформації, логічну послідовність процесів, які зумовлять параметри його майбутнього стану. Програмно-цільовий пакет сценаріїв спрямований на досягнення бажаних параметрів та визначених стратегічних орієнтирів ринку зерна, які у цьому разі сприймаються як стратегічна цінність.

Переважно науковці виокремлюють такі методи розроблення стратегічних сценаріїв: дедуктивний (від стратегічних орієнтирів, від бажаного стану до конкретних сценаріїв), що спирається на діагностику різноманітних чинників впливу та варіативне прогнозування; індуктивний (від конкретних умов і стану до сценаріїв), що спирається на покрокову діагностику поведінки різноманітних учасників ринку зерна у контурі певної ситуації. Досить часто дослідники для розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку

ринку зерна використовують контрастні альтернативні варіанти сценаріїв, такі як песимістичний, реалістичний, оптимістичний, базовий, проактивний, адаптивний. У цьому разі науковці акцентують увагу на тих стратегічних орієнтирах, які вважають найбільш значущими для їх дослідження. Особливу роль для розроблення високоякісного пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна може зіграти сукупність стратегічних відповідностей між потребами усіх учасників ринку та їх організаційними, просторовими та економічними можливостями.

Вважаємо, що під час розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна для врахування поглиблення глобалізаційних процесів, підвищених загроз, розширення функціональних впливів, наявності важко структурованих взаємодій та інтересів усіх учасників ринку слід скористатися перевагами когнітивних технологій, головним пріоритетом яких має бути досягнення стану захищеності від загроз, руйнівних впливів та невіправданих ризиків. Сценарії стратегічного розвитку ринку зерна мають спиратися на якісні судження різних експертів, формалізовані кількісні індикатори, варіативне прогнозування, математичне моделювання.

Розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна має здійснюватися за такими етапами: аналіз вихідної ситуації, системний опис об'єкта й найбільш значимих чинників та умов; окреслення можливого діапазону контурів стану для кожного чинника; ранжування усіх чинників за вагомістю впливу та важливістю; визначення ключових стратегічних орієнтирів; розроблення загальних гіпотез щодо розвитку процесів і подій; визначення напрямів вірогідних траєкторій і матриці ситуації на основі оцінки стратегічних можливостей; окреслення альтернатив розвитку; складання первинних сценаріїв розвитку; побудова економіко-математичних моделей; розрахунок кореляційних залежностей ключових чинників впливу; складання когнітивної карти взаємозалежностей і взаємодії чинників; уточнення математичної моделі та визначення системи прогнозованих презумпцій; формування пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна з урахуванням обмежень бюджету, ризиків, інфраструктури, просторової організації, логістичних ланцюгів та часових і нормативних обмежень; вибір ключових стратегічних орієнтирів відповідно до головних варіативних напрямів розвитку (експорт, виробництво, транспорт, логістика, інфраструктурні об'єкти тощо); складання й аналіз контекстів для кожного сценарію; виявлення логічних траєкторій розвитку кожного сценарію; побудова осі порівняння альтернатив; деталізація моделей процесів функціонування інфраструктури та ролей усіх учасників ринку; розроблення декількох варіантів можливих коливань параметрів ключових чинників з моделюванням наслідків та результатів; визначення комбінованого сценарного драйвера; формування системи критеріїв та індикаторів для оцінювання сценаріїв.

Така логіка означених етапів допускає варіативні моделі сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна з

коливанням фінансових, організаційних, інфраструктурних та часових параметрів.

Важливим інструментом щодо обґрунтування та відбору сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна вважаємо прогнозування майбутніх обсягів споживчого попиту. Побудова прогнозів дає змогу окреслити зміни обсягів сукупного попиту на зернову продукцію за кожним сценарієм та адаптувати обсяги виробництва, експорту, імпорту, запасів до майбутніх умов, що сприятиме гармонізації функціонування ринку зерна та усіх його учасників. Для побудови обсягів сукупного попиту зерна доцільно використати трендовий метод, сутність якого полягає у формуванні рівняння тренду, яке враховує залежності та закономірності розвитку зернового ринку. Під трендом зазвичай розуміють напрямок переважного руху показника чи динаміку зміни показника у часі. Рівняння тренду можна окреслити залежностями, найбільш вживаними з яких є лінійна, квадратична, поліноміальна, експоненціальна, параболічна, степенева, логарифмічна [2; 3; 5]. Потрібно враховувати, що будь-який тренд – це спрощення реальності, ігнорування безлічі чинників впливу, тому кінцевий результат розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна й прогнозування їх результатів завжди необхідно оцінювати експертним методом на основі комплексу знань щодо можливостей, умов розвитку процесу, граничних значень індикаторів. Необхідно вибрати оптимальний тренд, який окреслює реалії і на основі якого слід будувати надійний прогноз за допомогою методу екстраполяції тренду. Метод екстраполяції тренду передбачає побудову прогнозу як подовження тенденцій та виявлених закономірностей досліджуваних процесів за умови того, що динамічний ряд показників відображає їх зрозуміло та стало.

Метод екстраполяції тренду використовується за такими кроками: попередній аналіз даних, побудова сукупності математичних моделей, оцінка їх адекватності й параметрів, відбір оптимальної моделі, побудова точкових прогнозів та їх верифікація. Особливістю цього методу вважається те, що він окреслює різноманітні чинники у загальному формалізованому вигляді. Доцільність його використання пояснюється тим, що споживання зерна через специфіку його сукупних потреб є відносно стабільним. Водночас для визначення адекватної моделі тренду варто формувати лінійні, параболічні та експоненціальні рівняння трендів і розраховувати, які з цих прогнозів можна вважати найточнішими.

Побудова прогнозів майбутніх обсягів пропозиції та реалізації зерна відіграє важливу роль у плануванні операційної діяльності зерновиробників. Якщо прогноз споживання зерна відображає сукупну потребу у зерновій продукції, яка може покритися за рахунок виробництва та імпорту, то прогноз пропозиції та реалізації зерна дає змогу виокремити та передбачити внутрішнє споживання для потреб населення та тваринництва, формування резервів, експортні поставки.

Передбачення коливань платоспроможного попиту на зернову продукцію дає змогу зерновиробникам підготуватися до них, оптимізувавши свої виробничі, фінансові, логістичні програми, що буде запорукою їх успішного стабільного розвитку. Для прогнозування обсягів пропозиції та реалізації зерна варто скористатися методом економіко-математичного моделювання. Його змістове наповнення зосереджено у формалізації реального процесу за допомогою математичної конструкції, яка відображає найістотніші характеристики наявних процесів, ігноруючи другорядні та несуттєві. Виявлення міцних причинно-наслідкових залежностей та зв'язків між обсягами пропозиції та реалізації зерна й економічними природно-кліматичними, демографічними, логістичними чинниками переконує у доцільності побудови прогнозів з використанням регресійно-кореляційних рівнянь.

Побудова прогнозів з використанням регресійно-кореляційних рівнянь ґрунтується на визначенні щільності й тісноти кореляційних залежностей між обсягами пропозиції та реалізації зерна й чинниками впливу, окресленні аналітичної залежності між ознаками. Важливою перевагою побудови прогнозів з використанням регресійно-кореляційних рівнянь є те, що цей метод можна використовувати для стратегічного прогнозування на довготривалій період, на відміну від інструментів екстраполяції.

Прогнозування обсягів пропозиції та реалізації зерна на основі кореляційно-регресійного аналізу варто проводити у контурі п'ятих модулів, таких як визначення ключових чинників впливу на обсяги пропозиції та реалізації зерна; виявлення наявності, тісноти та щільності залежності між чинниками впливу й параметрами пропозиції і реалізації зерна; побудова регресійно-кореляційних рівнянь та вибір оптимальних; прогнозування параметрів коливань чинників впливу; визначення прогнозних значень обсягів пропозиції та реалізації зерна у натуральному й вартісному вимірі за допомогою регресійно-кореляційних рівнянь та результатів прогнозу ключових чинників впливу.

Отже, передусім необхідно виявити ключові чинники впливу на обсяги пропозиції й реалізації зерна за допомогою доступної статистичної інформації, а потім – щільність та вид взаємозв'язку.

Найважливішими перевагами запропонованого підходу вважаємо наочність та конкретність розробленого пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна й отриманих контекстів. Водночас за наявності безлічі альтернативних варіантів взаємодія окремих сценаріїв може бути зavelикою, аналіз – громіздким і трудомістким, а результати – незручними для оцінювання й ухвалення стратегічних рішень. Здійснювати оцінювання дієвості використання сценарного підходу для розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна доцільно на основі рейтингової системи за такими основними характеристиками, як орієнтація на бажане майбутнє; точність і корисність; об'єктивність; ресурсна ощадливість, своєчасність, оптимізація вза-

емодії учасників ринку. Оцінювати ефективність пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна за короткостроковим ефектом необхідно за параметрами виробництва, зерновими резервами; за середньостроковим ефектом – за параметрами експорту, оцінювання рівня конкурентоспроможності учасників ринку зерна; за довгостроковим ефектом – за результативністю організаційно-економічного механізму, інформаційної підтримки.

Виокремлення цільових напрямів та сценарію стратегічного розвитку ринку зерна сприяє здійсненню комплексного оцінювання результативності його організаційно-економічного механізму та отримання об'єктивних результатів. Розроблений пакет альтернативних сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна дасть змогу задати вектор, запропонувати ступінь гнучкості необхідних змін, перетворень та дій, розширити адаптаційні можливості до коливань зовнішнього середовища, реалізувати нові стратегічні можливості, проникнути у нові сегменти діяльності, диверсифікувати й розширити альтернативи розвитку зернового ринку, його стратегічну гнучкість. Окрім того, він визначатиме логіку бізнес-поведінки, конкурентних переваг та стратегічний напрямок руху на інноваційній основі, тому відіграватиме роль драйвера розвитку, нарощення конкурентоспроможності ринку. Водночас необхідно розробляти компенсаційні заходи щодо нівелювання чи усунення «вузьких місць» стратегічного розвитку, поява яких залежить від загроз, можливостей, сильних та слабких сторін стратегічного розвитку. Це допоможе усім учасникам ринку детальніше визначити спрямування свого стратегічного розвитку, підвищити резерви, перспективи та потенціал. Таким чином, доцільно реалізовувати одночасно декілька сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна, щоби поєднувати, доповнювати, змінювати інструменти, різноманітні заходи згідно з коливаннями параметрів внутрішніх та зовнішніх чинників, що буде запорукою успіху.

Реалізація розроблених пропозицій щодо розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна забезпечить прогнозованість, стабільність функціонування ринку зерна та його дієве регулювання ринковими методами, продовольчу безпеку й підвищення експортної конкурентоспроможності за різних викликів та кон'юнктури світового ринку, нарощування стійких конкурентоспроможних позицій.

Висновки. У статті з'ясовано роль і важливість стратегічного розвитку ринку зерна, визначено його проблемні задачі та орієнтири, обґрунтовано доцільність використання сценарного підходу та розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна, опрацьовано етапи їх розроблення й алгоритм оцінювання, окреслено переваги наданих пропозицій. Найважливішими перевагами запропонованого підходу вважаємо наочність і конкретність розробленого пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна й отриманих контекстів. Водночас за наявності безлічі альтернативних варіантів взаємодія окремих сценаріїв може бути завеликою, аналіз – громіздким і трудомістким, а результати – незручними для оцінювання й ухвалення стратегічних рішень. Здійснювати оцінювання дієвості використання сценарного підходу для розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна доцільно на основі рейтингової системи за такими основними характеристиками, як орієнтація на бажане майбутнє; точність і корисність; об'єктивність; ресурсна ощадливість, своєчасність, оптимізація взаємодії учасників ринку. Реалізація розроблених пропозицій щодо розроблення пакета сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна забезпечить прогнозованість, стабільність функціонування ринку зерна та його дієве регулювання ринковими методами, продовольчу безпеку й підвищення експортної конкурентоспроможності за різних викликів та кон'юнктури світового ринку, нарощування стійких конкурентоспроможних позицій.

Список літератури:

1. Амірова Н. Інноваційна модель відтворення в зерновому господарстві. *Зернове господарство*. 2007. № 3–4. С. 5–6.
2. Лобас М. Розвиток зернового господарства : монографія. Київ : Агроінком, 1997. 448 с.
3. Осташко Т. Ринкова трансформація аграрного сектора. Київ : Фенікс, 2004. 280 с.
4. Правдюк А., Прутська Т., Правдюк М. Інформаційне забезпечення управління підприємницькою діяльністю на засадах інституціоналізму : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 360 с.
5. Саблук П., Малік М., Валентинов В. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії і методології. Київ : ІАЕ, 2002. 294 с.
6. Саковська О. Організація та функціонування регіонального ринку зерна. *Економіка АПК*. 2011. № 11. С. 45–50.
7. Сікало М. Ринок зерна як об'єкт державного регулювання. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 1 (56). С. 1–8.
8. Шпикуляк А., Білокінна І. Інституційне регулювання у забезпеченні розвитку аграрного сектору і підприємництва. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2019. № 7. С. 7–15.

References:

1. Amirova N. (2007) Innovatsiyna model vidtvorennya v zernovomu gospodarstvi [Innovative model of reproduction in grain farming]. *Zernove gospodarstvo*, no. 3–4, pp. 5–6. (in Ukrainian)
2. Lobas M. (1997) *Rozvitok zernovogo gospodarstva* [Development of grain economy]: monografiya. Kiev. Agroinkom. 448 p. (in Ukrainian)

3. Ostashko T. (2004) *Rinkova transformatsiya agrarnogo sektora* [Market transformation of the agricultural sector]. Kiev. FenIks. 280 p. (in Ukrainian)
4. Pravdiuk A., Prutska T., Pravdiuk M. (2019) *Informatsiine zabezpechennia upravlinnia pidpriemnytskoiu diialnistiu na zasadakh instytutsionalizmu* [Information support of business management on the basis of institutionalism]: monohrafiia. Kiev: Tsentri uchbovoi literatury. 360 p. (in Ukrainian)
5. Sabluk P., Malik M., Valentynov V. (2002) *Formuvannia mizhhaluzevykh vidnosyn: problemy teorii i metodolohii* [Formation of intersectoral relations: problems of theory and methodology]. Kiev: IAE. 294 p. (in Ukrainian)
6. Sakovska O. (2011) Organizatsiia ta funktsionuvannia regionalnogo rinku zerna [Organization and functioning of the regional grain market]. *Ekonomika APK*, no. 11, pp. 45–50. (in Ukrainian)
7. Sikalo M. (2017) Rynok zerna yak ob'iekt derzhavnoho rehuliuвання [Grain market as an object of state regulation]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, no. 1 (56), pp. 1–8. (in Ukrainian)
8. Shpykuliak A., Bilokinna I. (2019) Instytutsiine rehuliuвання u zabezpechenni rozvytku aharnoho sektoru i pidpriemnytstva [Institutional regulation in ensuring the development of the agricultural sector and entrepreneurship]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment*, no. 7, pp. 7–15. (in Ukrainian)